

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

จากการปฏิวัติและขึ้นมามีอำนาจในการบริหารประเทศของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในทศวรรษ 2500 นโยบายและการดำเนินการต่างๆ ของรัฐบาลได้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น ถือเป็นความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง

ทั้งนี้การเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยอิทธิพลจากธนาคารโลกและประเทศตะวันตก ได้ส่งผลให้เศรษฐกิจไทยขยายตัวขึ้นอย่างมาก ในประเด็นการทำงานของผู้อพยพจากเดิมที่ผู้อพยพชาวบ้านจะค้าขาย และทำเกษตรกรรม ส่วนผู้อพยพชั้นสูงและชั้นกลางในสมัยปฏิรูปในรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา เริ่มมีโอกาสดำรงงานนอกบ้านเป็นครู พยาบาล และงานราชการ ครั้นถึงสมัยพัฒนาความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมนานาประการได้ส่งผลกระทบต่อการทำงานของผู้อพยพในช่วงนี้ ซึ่งอาจจะแบ่งได้เป็นสองกลุ่มหลัก ๆ กลุ่มแรกคือ ผู้อพยพที่อยู่ในภาคเกษตรกรรม ซึ่งผลจากการพัฒนาในทศวรรษนี้ก่อให้เกิดการล่มสลายของชนบท ยังผลให้เกิดการอพยพของแรงงานในภาคการเกษตรมาเป็นแรงงานราคาถูกแก่ภาคอุตสาหกรรมในเมือง ผู้อพยพอีกกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาประเทศดังกล่าว คือผู้อพยพที่มีการศึกษาในเขตเมือง ซึ่งผลจากการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมไทยเองที่เอื้อให้ผู้อพยพออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น ประกอบกับการเกิดขึ้นของตำแหน่งงานใหม่ๆ ในภาคธุรกิจเอกชนอันเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศในทศวรรษนี้ทำให้ผู้อพยพนิยมออกไปทำงานนอกบ้านอย่างต่อเนื่องและยาวนานขึ้น

การศึกษาเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพของผู้อพยพในสมัยพัฒนานี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงในการทำงานของกระทำกันมาพอสมควรแล้ว การศึกษาโดยส่วนใหญ่เกี่ยวกับพฤติกรรมการทำงานของผู้อพยพจะจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มผู้อพยพ “ชั้นล่าง” คือ กลุ่ม กรรมกร และ โสเภณี ซึ่งเป็นผลผลิตด้านลบโดยตรงของการพัฒนาเสียเป็นสำคัญ อาทิเช่น วิทยานิพนธ์ของ จิราภรณ์ สงวนพวก เรื่อง “การเคลื่อนไหวของกรรมกรหญิงโรงงานทอผ้า พ.ศ. 2504-2519”¹

สำหรับกลุ่มผู้อพยพชั้นกลางที่มีการศึกษาดังแต่ระดับมัธยมศึกษา ถึงระดับอุดมศึกษาในเขตเมือง ซึ่งได้รับผลจากการพัฒนาทำให้มีโอกาสดำรงงานประเภทต่างๆ ได้อย่างกว้างขวางขึ้น โดยเฉพาะการทำงานกับภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรธุรกิจต่างชาติ เพิ่มเติมขึ้นจากหน่วยงานและ

¹จิราภรณ์ สงวนพวก, “การเคลื่อนไหวของกรรมกรหญิงโรงงานทอผ้า พ.ศ. 2504-2519,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538).

องค์กรที่ผู้หญิงนิยมประกอบอาชีพในอดีต เช่น หน่วยงานราชการ โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น ซึ่งยังไม่มีผู้ใดศึกษาผู้หญิงกับประกอบวิชาชีพในภาคเอกชนในช่วงเวลาดังกล่าว

นอกจากนี้บริบททางเศรษฐกิจและสังคมในสมัยพัฒนาน่าจะส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางความคิดเกี่ยวกับการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงในช่วงเวลาที่ยาวนานขึ้น ควบคู่กับภาระในครอบครัวของผู้หญิง ซึ่งกล่าวได้ว่า เป็นจุดเริ่มต้นของ “ผู้หญิงทำงาน” ในสังคมไทย ประเด็นดังกล่าวยังไม่มีการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบ สมควรที่จะทำการศึกษาเพื่อให้เข้าใจผู้หญิงและการทำงานของผู้หญิงในสังคมไทยดีขึ้น

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้จึงมุ่งศึกษาทัศนคติของ “ผู้หญิงทำงาน” ในสังคมไทยในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อให้ทราบถึงทัศนคติของผู้หญิงที่มีต่อการทำงาน การใช้ชีวิตของผู้หญิงทำงาน และบทบาทของคนต่อครอบครัว ว่ามีการปรับเปลี่ยนตัวเองอย่างไร ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบๆ ตัวซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

2. ทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษาทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับผู้หญิงในช่วงสมัยพัฒนาเท่าที่มีการศึกษาวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับผู้หญิงเท่าที่ปรากฏในประเด็นที่ใกล้เคียงกันกับที่จะทำการศึกษา สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเด็นคือ

1. งานที่ศึกษาถึงความคิดของผู้หญิง คือ “ความคิดของผู้หญิงในนิตยสารผู้หญิง พ.ศ. 2500-2516 ของ พิมพ์ฤทัย ชูแสงศรี¹” ที่มีเนื้อหาถึง การแสดงออกทางความคิดเห็นของผู้หญิงโดยผ่านบทความในนิตยสารผู้หญิง ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ ทัศนะ ค่านิยม รวมทั้งการวิเคราะห์เนื้อหาของเรื่องสั้น และนวนิยายที่ลงในนิตยสารในช่วงเวลาดังกล่าว แต่งานศึกษาเรื่องดังกล่าวยังไม่ได้มุ่งเน้นความสนใจในรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นเรื่องทัศนคติของสังคมและผู้หญิงต่อการประกอบวิชาชีพของผู้หญิงมากนัก

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงทัศนคติของผู้หญิง ในแง่ความเสมอภาคในการทำงาน โดยศึกษาถึงการเรียกร้องสิทธิของผู้หญิงในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่ในอดีต จนมาถึงการที่ผู้หญิงได้รับสิทธิทางกฎหมายเท่าเทียมกับชายในเรื่อง การเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทย พ.ศ. 2489-2519 ของ จิตติมา พรอรุณ² โดยเสนอให้เห็นพัฒนาการของกลุ่มผู้หญิงที่รวมกันเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้เกิดความ

¹พิมพ์ฤทัย ชูแสงศรี, “ความคิดของผู้หญิงในนิตยสารผู้หญิง พ.ศ. 2500-2516,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534).

²จิตติมา พรอรุณ, “การเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทย พ.ศ. 2489-2519,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538).

เสมอภาคกันระหว่างเพศ ซึ่งดำเนินมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองและสังคมในแต่ละช่วงเวลา ที่ได้แสดงออกทางความคิดอย่างมีเสรีภาพ ความพยายามของกลุ่มผู้ทำการเรียกร้องในประเด็นต่าง ๆ ในแต่ละแนวทางก็เป็นรากฐานที่ทำให้ผู้หญิงในปัจจุบันได้รับผลนั้นด้วย

2.งานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องประเด็นเกี่ยวกับการทำงาน ประกอบวิชาชีพและการศึกษาของผู้หญิง

งานศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิงเท่าที่มีเป็นการศึกษาผู้หญิงในกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ของจिरกาญจน์ สวงนพวก¹ ที่ศึกษาการรวมกลุ่มของกรรมกรผู้หญิงที่มีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้นายจ้างปรับปรุงสภาพที่ทำงาน และค่าแรง ในช่วงเวลา พ.ศ. 2504-2519

งานศึกษา เกี่ยวกับการศึกษาของผู้หญิง ของ วนิดา พุนศิริวงศ์ และคณะ² เรื่องสถานภาพการศึกษาชั้นอุดมศึกษาของสตรีไทย ในรอบ 3 ทศวรรษ พ.ศ. 2490- พ.ศ. 2519 โดยได้ทำการรวบรวมจำนวนของหญิงและชายที่เข้ารับการศึกษาระดับอุดมศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน อย่างละเอียดทั้งจำนวนและคณะต่าง ๆ แล้วทำการเปรียบเทียบให้เห็นถึงสัดส่วนระหว่างชายและหญิงที่ได้มีโอกาสทางการศึกษาปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย และการศึกษาเกี่ยวกับการแต่งกายของผู้หญิง ของ สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา³ ซึ่งได้ศึกษาการแต่งกายของผู้หญิงมาถึงสมัยพัฒนาในทศวรรษ 2500 ให้ภาพผู้หญิงสมัยใหม่ที่ทำงานเอกชน ผู้หญิงกลุ่มดังกล่าวในสมัยนี้นิยมแต่งตัวนำสมัย แตกต่างผู้หญิงทั่วไปอย่างชัดเจน

แม้ว่าจะมีงานศึกษาวิจัยทั้งที่ศึกษาที่ให้แนวคิดถึงความคาดหวังของสังคมต่อผู้หญิงในประวัติศาสตร์ช่วงเวลาต่าง ๆ ในด้านต่างๆ รวมถึงศึกษาผู้หญิงเกี่ยวกับการทำงานในอาชีพต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วก็ตาม แต่ในประเด็นเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพของผู้หญิงในภาคธุรกิจเอกชน ในช่วงเวลา พ.ศ. 2500 –2516 ยังไม่มีการศึกษาที่เป็นการเฉพาะเจาะจง จึงทำให้มีความน่าสนใจที่จะทำการศึกษาในประเด็นดังกล่าว การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นความสนใจในประเด็นเรื่องทัศนคติและความคาดหวังต่อการประกอบวิชาชีพของผู้หญิงในช่วงสมัยพัฒนา

¹จिरกาญจน์ สวงนพวก, “การเคลื่อนไหวของกรรมกรหญิงโรงงานทอผ้า พ.ศ. 2504-2519,” 2538.

²วนิดา พุนศิริวงศ์ นิสิตา งานเหลือ และพิไล แยมงามเหลือ, “สถานภาพการศึกษาชั้นอุดมศึกษาของสตรีไทย ในรอบ 3 ทศวรรษ พ.ศ. 2490-2519,” (เอกสารงานวิจัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522).

³สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, การแต่งกายสตรีกับหัตถกรรมทอผ้าในสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2542)

3. วัตถุประสงค์

1. ศึกษาบริบททางสังคมและเศรษฐกิจที่ทำให้เกิด “ผู้หญิงทำงาน” ระหว่าง พ.ศ. 2500-2516
2. ศึกษาทัศนะเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของ “ผู้หญิงทำงาน” ในช่วงเวลาดังกล่าว

4. สมมติฐาน

1. บริบททางสังคมและเศรษฐกิจระหว่าง พ.ศ. 2500-2516 เปิดโอกาสทางการศึกษา และการประกอบอาชีพที่หลากหลายขึ้นสำหรับผู้หญิงชั้นกลางมีการศึกษา โดยเฉพาะตำแหน่งหน้าที่ระดับกลางในธุรกิจเอกชน
2. กลุ่มผู้หญิงซึ่งประกอบอาชีพต่างๆ มีทัศนะที่เห็นความสำคัญของการทำงานนอกบ้านมากขึ้น ทำให้มีแนวโน้มที่จะประกอบอาชีพเป็นระยะเวลายาวนานและต่อเนื่องกว่าผู้หญิงยุคก่อน

5. วิธีการศึกษา

การศึกษาจะทำโดยการรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลมาตีความวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ นอกเหนือจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นข้อมูลชั้นรองที่จะช่วยให้เข้าใจบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวแล้ว งานวิจัยเรื่องนี้ยังอาศัยข้อมูลชั้นต้นที่สำคัญ 2 ส่วนคือ

1. สัมภาษณ์ร่วมสมัย เพื่อศึกษาทัศนะของหญิงและชาย เกี่ยวกับการเข้าสู่วิชาชีพของผู้หญิง ว่ามีความคิดเห็นอย่างไร ต่อการออกไปทำงานนอกบ้านของผู้หญิง และความคิดเห็นต่อบทบาทของผู้หญิงในครอบครัว
2. ข้อมูลโดยวิธีการทางประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า โดยทำการสัมภาษณ์ ผู้หญิงที่ได้ประกอบอาชีพในธุรกิจภาคเอกชนในช่วงเวลาดังกล่าว ประมาณ 20 คน เพื่อที่จะช่วยให้เข้าใจความคิด และทัศนะของผู้หญิง ที่มีต่อการทำงานวิชาชีพนอกบ้านว่ามีความเปลี่ยนแปลงไปจากช่วงเวลาอื่น ๆ หรือไม่ อย่างไร

6. ขอบเขตการศึกษา

-ขอบเขตในเชิงเวลา

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นประเด็นการศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจและภาคธุรกิจเอกชน จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2516 ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนทางสังคมและการเมืองสำคัญอีกช่วงหนึ่ง

-ขอบเขตในเชิงเนื้อหา

คำว่า “ผู้หญิงทำงาน” ที่ใช้ในที่นี่เป็นการยืมจากคำที่นิยมใช้ในสมัยปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบันคำนี้มีความหมายถึงผู้หญิงที่ทำงานจนประสบความสำเร็จ เป็นที่ยอมรับในองค์กรที่สังกัด ส่วนคำว่า “ผู้หญิงทำงาน” ที่ใช้ในงานวิจัยเรื่องนี้ ได้ให้คำจำกัดความว่า คือผู้หญิงชั้นกลางที่มีการศึกษา ใช้ทักษะในการประกอบวิชาชีพ และทำงานต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน แม้สมรสแล้วก็คงทำงานต่อไปจนมักได้เลื่อนตำแหน่งเป็นผู้บริหารระดับกลางขององค์กร ผู้หญิงทำงานครอบคลุมทั้งผู้หญิงที่ทำงานราชการเช่น ครู พยาบาล แพทย์ และผู้หญิงที่ทำงานในภาคธุรกิจเอกชน อย่างไรก็ตามในการวิจัยเรื่องนี้ จะเน้นศึกษาผู้หญิงที่ทำงานภาคธุรกิจเอกชน เฉพาะในย่านธุรกิจใหม่กรุงเทพมหานคร โดยทำการศึกษาผู้หญิง ใน 3 วิชาชีพ คือ เลขานุการ พนักงานบัญชี หรือผู้สอบบัญชี และพนักงานธนาคาร ซึ่งเป็นอาชีพได้รับความนิยมจากผู้หญิงที่ทำงานในภาคธุรกิจเอกชนในสมัยที่ทำการศึกษา

โดยขอบเขตเนื้อหาที่จะศึกษาผู้หญิงที่ประกอบอาชีพเลขานุการ พนักงานบัญชี หรือผู้สอบบัญชี และพนักงานธนาคาร นั้น เน้นศึกษาถึงการเข้าสู่งาน สภาพการทำงาน โอกาสในการเลื่อนตำแหน่ง และการทำงานกับครอบครัว ซึ่งเป็นประเด็นที่ยังไม่มีใครศึกษาวิจัยไว้ก่อนโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้หญิงที่ประกอบวิชาชีพดังที่กล่าวข้างต้นประมาณ 20 คน ทั้งนี้เนื่องจากไม่สามารถหาเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพียงพอที่จะประมวลสภาพของผู้หญิงกลุ่มนี้ได้อย่างชัดเจน

สำหรับประเด็นปัญหาวิจัยอีกประเด็นหนึ่ง คือ ทักษะของ “ผู้หญิงทำงาน” โดยจะศึกษาทั้งกลุ่ม 3 วิชาชีพนี้ รวมถึงทักษะโดยภาพรวมของผู้หญิงทำงานกลุ่มอื่น ๆ ผ่านบทความของนิตยสารสตรีสาร ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นนิตยสารผู้หญิงที่สะท้อนทักษะของผู้หญิงทำงานในช่วงเวลาดังกล่าว รวมทั้งศึกษาทักษะที่เกี่ยวข้องจากนวนิยายร่วมสมัยประกอบไปด้วย

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงบริบททางสังคมและเศรษฐกิจที่ทำให้เกิด “ผู้หญิงทำงาน” ระหว่าง พ.ศ. 2500-2516
2. ทำให้ทราบถึงทักษะของ “ผู้หญิงทำงาน” ที่มีต่อการประกอบอาชีพ